

Działanie 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – informacja o rezultatach wdrażania w latach 2007-2009

Sporządzono według danych na dzień 30 września 2009

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Warszawa 2009

SPIS TREŚCI

1	INFORMACJE OGÓLNE.....	3
1.1	Wprowadzenie.....	3
1.2	Budżet działania w podziale regionalnym.....	4
1.3	Lokalizacja projektów.....	6
1.4	Finansowanie operacji.....	6
2	BENEFICJENCI DZIAŁANIA I ICH GOSPODARSTWA.....	8
2.1	Wprowadzenie.....	8
2.2	Rola beneficjenta w gospodarstwie domowym.....	8
2.3	Płeć beneficjenta.....	9
2.4	Charakterystyka obszaru realizacji inwestycji.....	9
2.5	Charakterystyka grup obszarowych gospodarstw rolnych beneficjentów.....	10
3	CHARAKTERYSTYKA WSPIERANEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ.....	11
3.1	Rodzaj działalności gospodarczej.....	11
3.2	Rodzaj wspieranej działalności w przekroju regionalnym.....	12
3.3	Rodzaj wspieranej działalności a wielkość gospodarstwa.....	13
3.4	Planowane etapy realizacji operacji w przekroju regionalnym.....	14
4	WNIOSKI.....	14

1 INFORMACJE OGÓLNE

1.1 Wprowadzenie

W latach 2007-13 w ramach II filaru WPR na obszarze Unii Europejskiej wdrażanych jest 88 programów rozwoju obszarów wiejskich. W Polsce wdrażany jest 1 program - „Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-13 (PROW 2007-2013)”. Podstawą funkcjonowania PROW 2007–2013 w Polsce jest program operacyjny zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej oraz ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427 z późn. zm.) wraz z przepisami wykonawczymi.

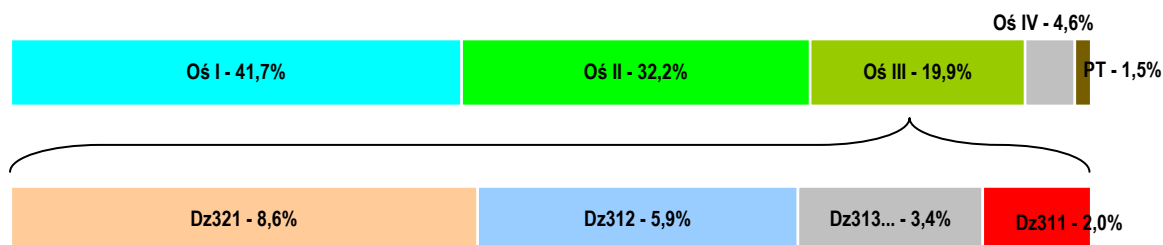
W PROW 2007-2013 finansowane są 23 działania przypisane do trzech osi wiodących. W osi I skoncentrowane są działania poprawiające konkurencyjność sektora rolnego i leśnego (11 działań). Oś II służy poprawie środowiska naturalnego (4 działania), a w osi III skupiono się na jakości życia na obszarach wiejskich i różnicowaniu gospodarki. Oś IV Leader realizowana jest przez 3 działania.

Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, oznaczone w PROW 2007-13 kodem 311, realizowane jest w ramach osi III. Celem działania jest podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów i promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich. Pomoc udzielana jest na realizację inwestycji związanych z podjęciem lub rozwojem działalności w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa;
- usług dla ludności;
- sprzedaży hurtowej i detalicznej;
- rzemiosła lub rękodzielnictwa;
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych;
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;
- usług transportowych;
- usług komunalnych;
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych;
- magazynowania lub przechowywania towarów;
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy;
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

1.2 Budżet działania w podziale regionalnym

Na realizację PROW 2007-2013 przeznaczono blisko 17.2 mld euro z czego 13.2 mld euro stanowią środki pochodzące z budżetu UE, a pozostałą część stanowią będą środki krajowe. Około 20% budżetu (3,4 mld euro środków publicznych) przeznaczone zostało dla działań realizowanych w ramach Osi III. Działanie „311 - Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” otrzymało wsparcie w wysokości 345,58 mln euro tj. 2% całkowitej puli środków publicznych [Wykres 1]. Ponadto w ramach przyjętych

Wykres 1. Alokacja środków publicznych ogółem w ramach PROW 2007-13 oraz budżet osi III.

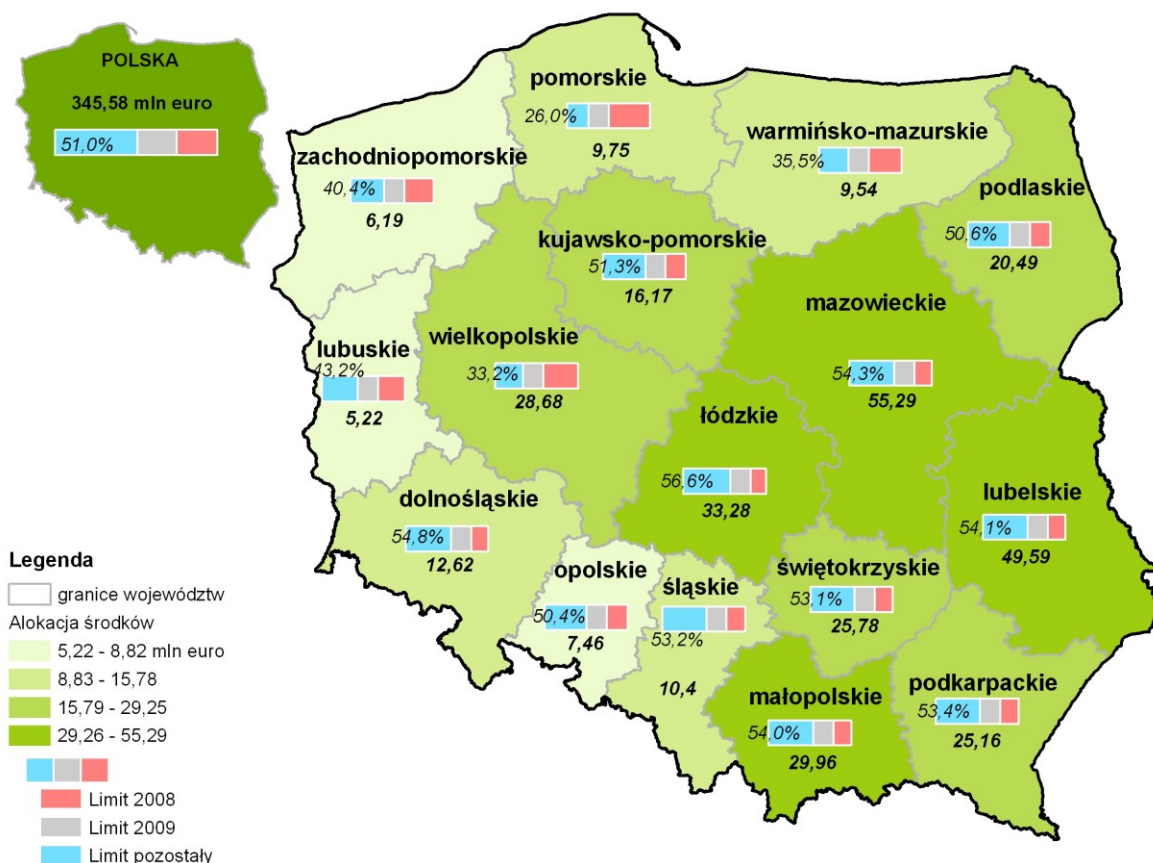
Źródło: Opracowanie własne

strategii przez Lokalne Grupy Działania (oś IV- Leader) działanie „Różnicowanie ...” będzie finansowane z budżetu działania „413 -Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”.

Środki przeznaczone na realizację działania 311 są podzielone na województwa. Celem podziału jest zapewnienie poszczególnym regionom kraju odpowiedniej puli środków w zależności od ich wielkości i skali potrzeb. Podziału środków między województwa dokonuje się na podstawie syntetycznego miernika liczebności grupy docelowej gospodarstw, który uwzględnia liczbę gospodarstw o wielkości ekonomicznej 2-4 ESU oraz liczbę pracujących w rolnictwie w poszczególnych województwach. Kryteria dokonywania podziału zostały zatwierdzone przez Komitet Monitorujący, a wysokość środków uruchamianych w poszczególnych latach i województwach jest określana w rozporządzeniach Ministra Rolnictwa.

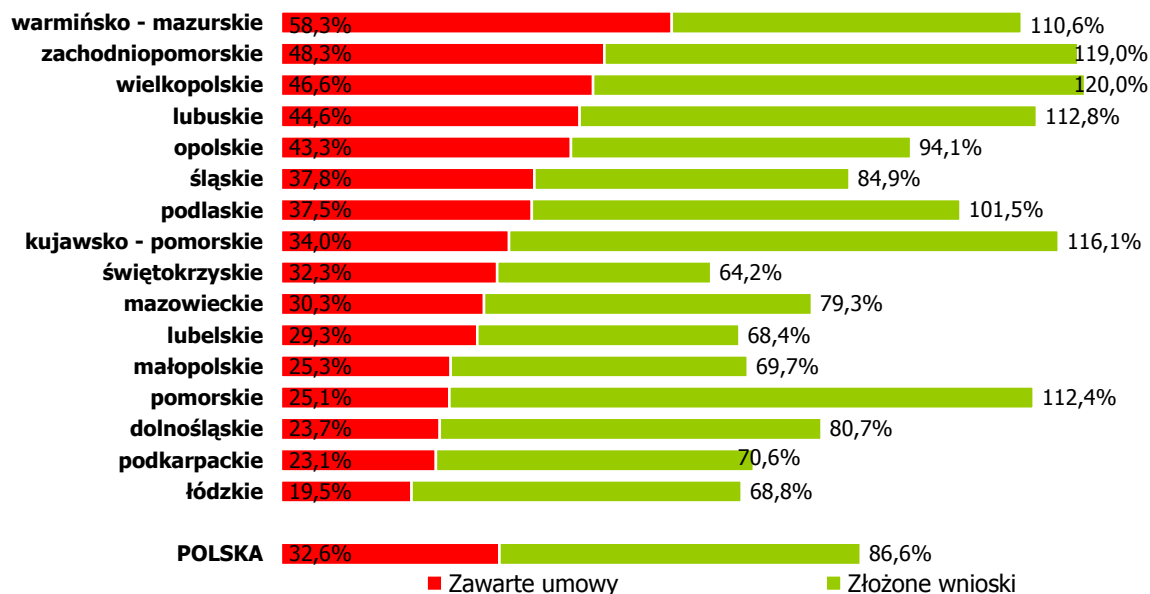
W roku 2008 do zakontraktowania uwolniono kwotę 86,868 mln euro, a w roku 2009 kwotę 84,598 mln euro. Oznacza to, że do dyspozycji w następnych latach realizacji programu pozostaje 174,114 mln euro tj. 51% budżetu działania. Należy jednocześnie zauważyć, iż w przypadku województw, w których wystąpił duży popyt na środki podjęto decyzję o uruchomieniu zwiększonych limitów. Tym samym w chwili obecnej poziom środków do uwolnienia w następnych latach realizacji programu jest zróżnicowany w regionach, np. w województwie: łódzkim - 56,6% z 33,28 mln euro, dolnośląskim - 54,8% z 12,62 mln euro, mazowieckim - 54,3% z 55,29 mln euro. Najmniej środków na inwestycje w latach następnych pozostało w województwach: pomorskim - 26,0% z 9,75 mln euro, wielkopolskim - 33,2% z 28,68 mln euro oraz warmińsko-mazurskim - 35,55% z 9,54 mln euro [Rysunek 1].

W chwili obecnej trwa nadal nabór oraz ocena wniosków dotychczas złożonych. Stopień zakontraktowania oddanych do dyspozycji środków w limitach 2008 i 2009 r. na dzień 30.09.2009 wynosi łącznie 55,945 mln euro tj. 32,6% i wykazuje zróżnicowanie regionalne.

Rysunek 1. Alokacja środków oraz limity roczne dla działania 311. Źródło: Opracowanie własne

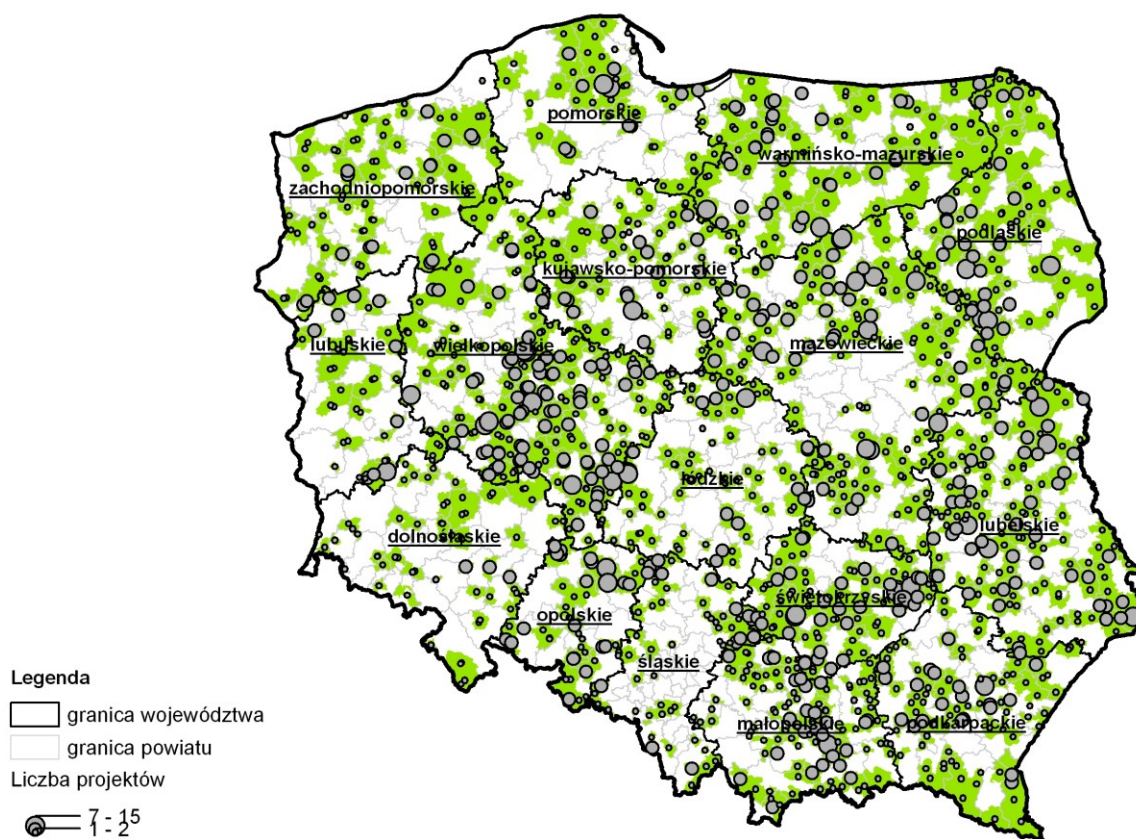
Największe wykorzystanie limitu mierzone stosunkiem wartości zawartych umów do uwolnionego limitu odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (58,3%), zachodniopomorskim (48,3%) oraz wielkopolskim (46,6%). Najniższy poziom zakontraktowania występuje w: łódzkim (19,5%), podkarpackim (23,1%) oraz pomorskim (25,1%) [Wykres 2].

Wykres 2. Poziom zakontraktowania limitów rocznych 2008 i 2009 r. Źródło: Opracowanie własne

1.3 Lokalizacja projektów

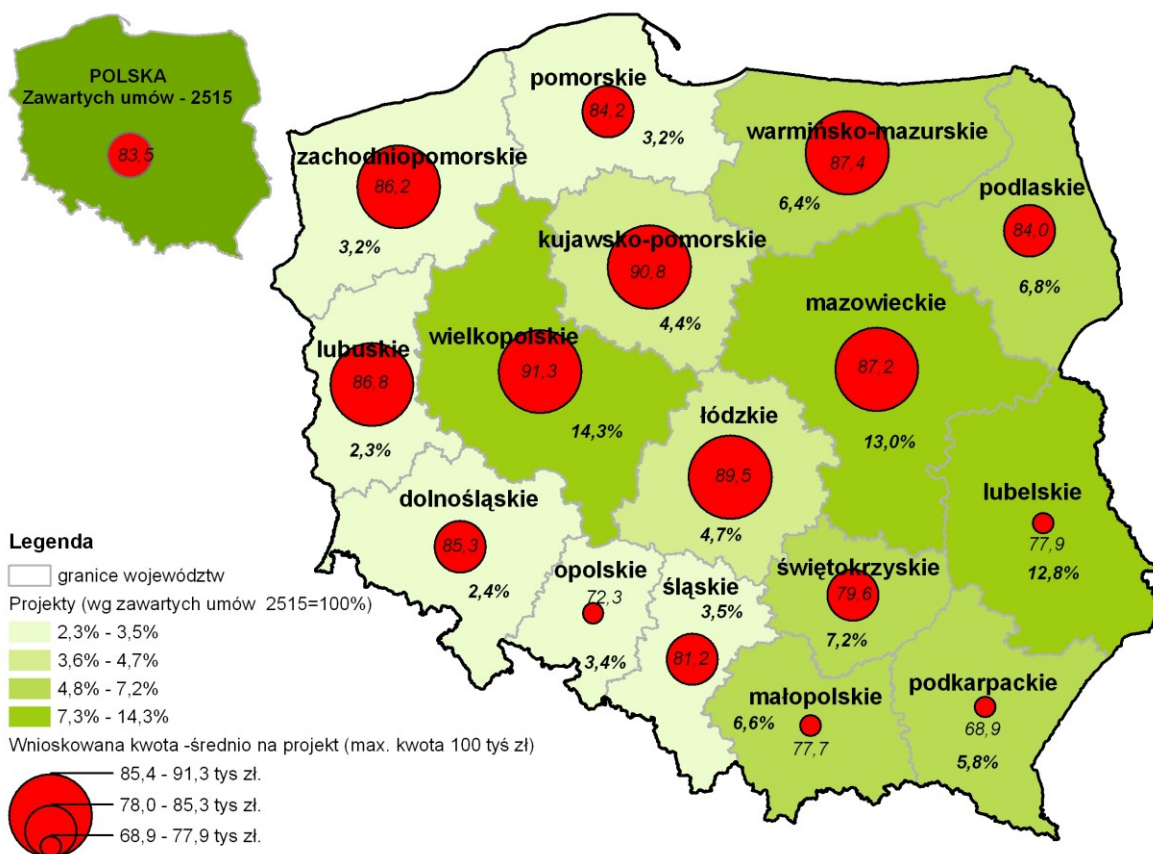
Do końca września 2009 podpisano 2515 umów z beneficjentami realizującymi operacje na terenie 1203 gmin zlokalizowanych w 289 powiatach [Rysunek 2.]. Najwięcej umów z beneficjentami zawarto w województwie wielkopolskim (359), mazowieckim (327) i lubelskim (323). Najmniej natomiast w województwie lubuskim (59), dolnośląskim (60) oraz pomorskim (80) i zachodniopomorskim (81).

Rysunek 2. Zakontraktowane projekty. Źródło: Opracowanie własne

1.4 Finansowanie operacji

Pomoc przyznana beneficjentowi zgodnie z zapisami w Programie i przepisach wykonawczych ma formę zwrotu części kosztów kwalifikowalnych operacji, a maksymalna wysokość pomocy udzielonej beneficjentowi, w okresie realizacji Programu, nie może przekroczyć 100 tys. zł. Analizując dane zawarte na Rysunku 3 widać, iż średnia kwota dofinansowania projektu jest zróżnicowana regionalnie i wynosi od 68,9 tys. zł w województwie podkarpackim do 91,3 tys. w województwie wielkopolskim. Zauważyć można, iż w województwach Polski południowej i wschodniej beneficjenci realizują projekty o mniejszej kwocie dofinansowania niż w centrum i na zachodzie kraju. Średnia wartość dofinansowania w skali kraju kształtuje się na poziomie 83,5 tys. zł. Najwyższe średnie kwoty pomocy [Wykres 3.] przyznawane były na inwestycje związane z podjęciem lub rozwojem usług na rzecz rolnictwa lub leśnictwa. Średnia kwota dofinansowania w tej grupie projektów wynosiła prawie 91 tys. zł. Generalnie średnia wysokość pomocy w zależności od rodzaju planowanej działalności gospodarczej nie wykazuje dużego zróżnicowania w regionach.

Rysunek 3. Kwota pomocy [tys. zł]. Źródło: Opracowanie własne

dolnośląskie	92,1	77,0	64,0	97,0	71,5
kujawsko-pomorskie	94,5	72,8	94,7	98,5	80,0
lubelskie	84,8	70,5	72,8	70,6	73,6
lubuskie	92,2	49,0	86,4	99,9	76,1
łódzkie	93,9	80,0		98,9	70,9
małopolskie	80,8	71,4	60,0	91,6	82,9
mazowieckie	93,8	69,9	78,2	93,0	78,4
opolskie	83,7	55,1	53,2	46,2	80,4
podkarpackie	72,4	62,4	44,3	87,2	77,9
podlaskie	91,0	80,1	72,8	88,7	65,9
pomorskie	96,3	78,3	74,7	91,7	72,9
śląskie	90,1	84,8	79,0	79,2	63,5
świętokrzyskie	89,2	67,9	64,9	86,3	78,1
warmińsko-mazurskie	95,7	90,1	69,2	100,0	85,3
wielkopolskie	95,2	83,6	88,7	94,1	86,6
zachodniopomorskie	90,0	72,1	88,1	89,6	78,2
POLSKA	90,8	73,1	74,0	87,3	77,3

- Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa
- Usługi dla ludności i sprzedaż detaliczna
- Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem
- Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne
- Pozostałe

Wykres 3. Wnioskowana kwota pomocy. Źródło: Opracowanie własne

2 BENEFICJENCI DZIAŁANIA I ICH GOSPODARSTWA

2.1 Wprowadzenie

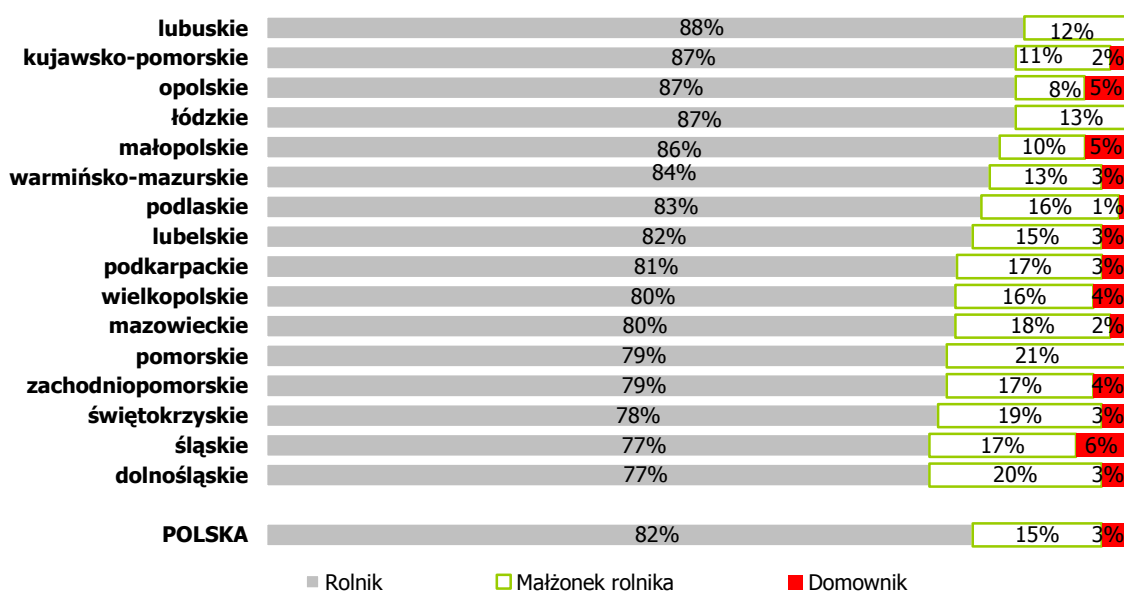
Beneficjentem działania może być osoba fizyczna ubezpieczona na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jako rolnik, małżonek rolnika lub domownik.

Pomoc może być przyznana, jeżeli:

- operacja jest uzasadniona pod względem ekonomicznym;
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają zastosowanie do tej operacji;
- działalność, której dotyczy operacja, zarejestrowana jest w miejscowości należącej do: gminy wiejskiej, albo gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, albo gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców;
- na inwestycje związane z budową, remontem, wyposażeniem, zagospodarowaniem nieruchomości objętych operacją;
- operacja wiąże się z możliwością zatrudnienia w ramach podjętej albo rozwijanej działalności nierolniczej;
- gospodarstwo rolne, w którym pracuje beneficjent było objęte, w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku, płatnościami bezpośrednimi.

2.2 Rola beneficjenta w gospodarstwie domowym

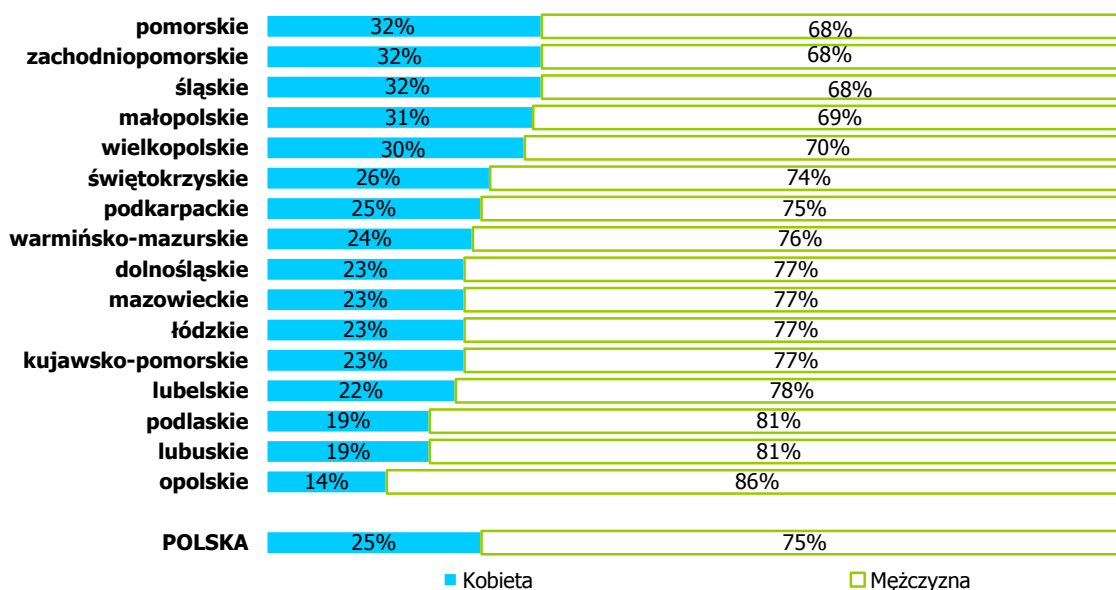
W większości (82%) projekty realizowane są przez rolników, członkowie ich rodzin stanowią ogółem 18% beneficjentów [Wykres 4], przy czym status domownika w gospodarstwie posiada średnio 3% beneficjentów.

Wykres 4. Rola beneficjenta w gospodarstwie. Źródło: Opracowanie własne

2.3 Płeć beneficjenta

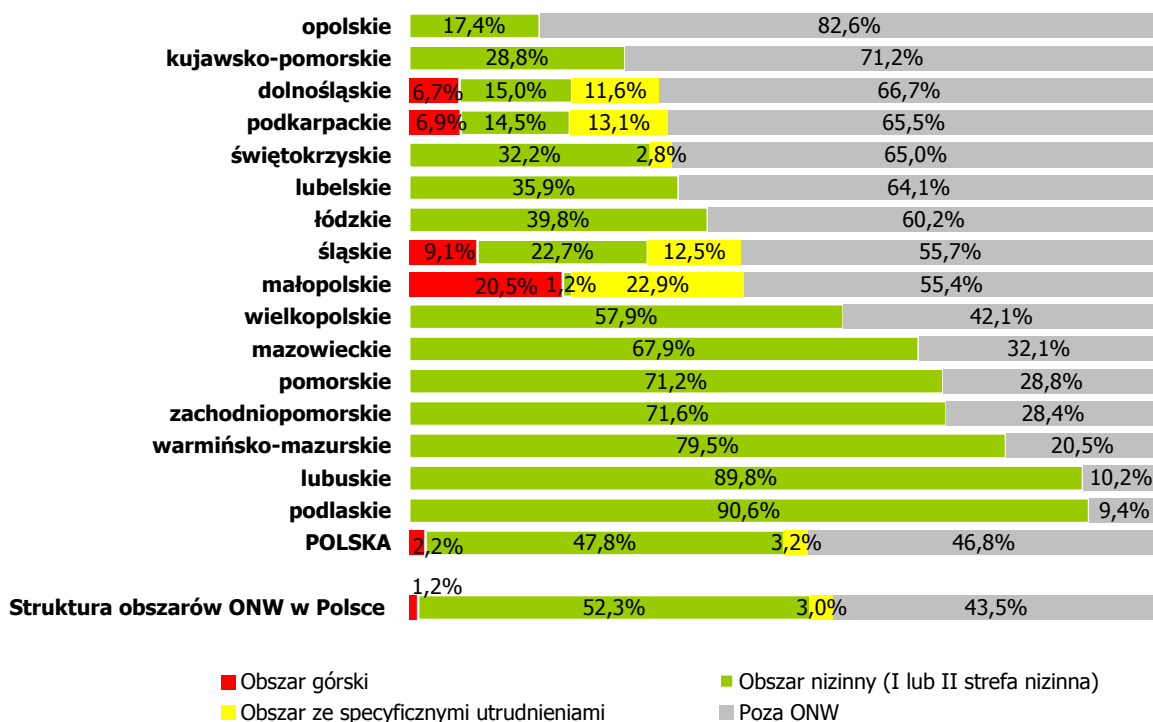
Najczęściej beneficjentem działania 311 jest mężczyzna (75%), a kobiety stanowią 25% beneficjentów. Najliczniej (na poziomie ok. 1/3 liczby beneficjentów) kobiety reprezentowane są w województwie pomorskim, zachodniopomorskim, śląskim, małopolskim i wielkopolskim [Wykres 5].

Wykres 5. Płeć beneficjenta. Źródło: Opracowanie własne

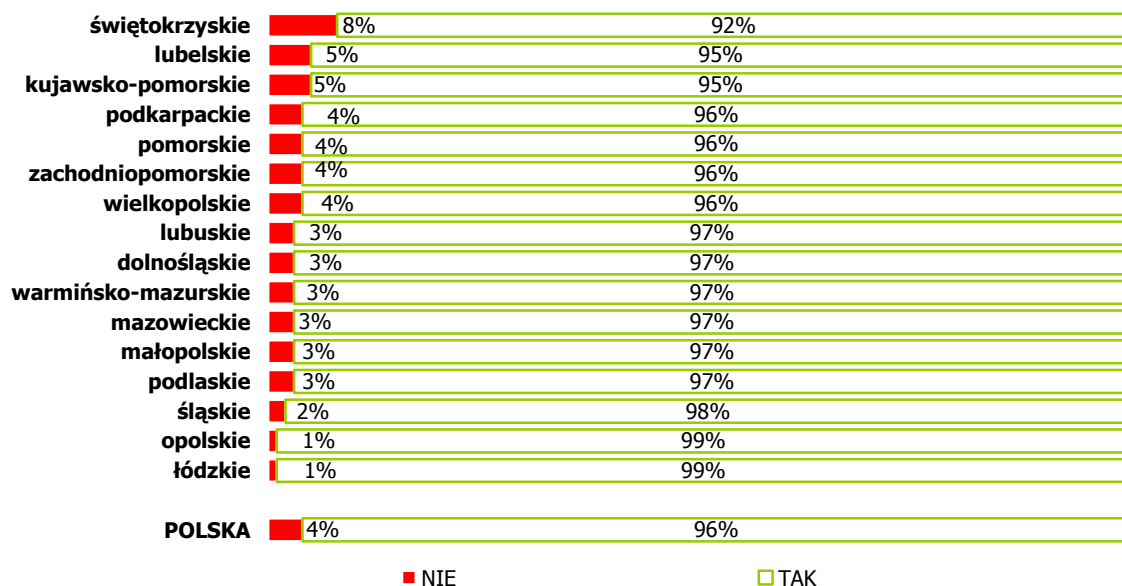
2.4 Charakterystyka obszaru realizacji inwestycji.

W prowadzonym monitoringu działania gromadzone są informacje o lokalizacji inwestycji w odniesieniu do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Wyniki ilustruje Wykres 6. Z danych wynika iż struktura lokalizacji operacji na ONW lub poza ONW jest zbliżona do ogólnej struktury ONW w Polsce.

Wykres 6. Charakterystyka obszaru realizacji inwestycji. Źródło: Opracowanie własne

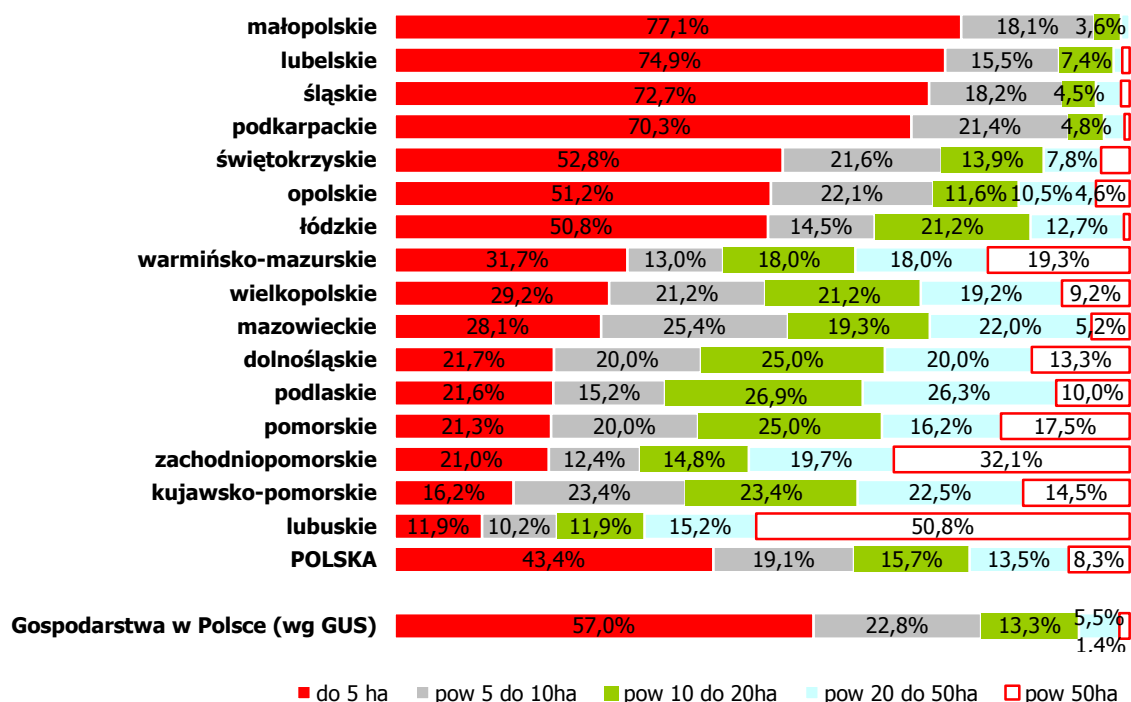
Na realizację operacji poza miejscem zamieszkania zdecydowało się 4% beneficjentów w skali kraju, przy czym w poszczególnych regionach było to od 8% do 1%. [Wykres 7].

Wykres 7. Zgodność inwestycji z miejscem zamieszkania. Źródło: Opracowanie własne

2.5 Charakterystyka grup obszarowych gospodarstw rolnych beneficjentów

Najliczniej reprezentowaną grupą beneficjentów są posiadacze gospodarstw o powierzchni do 5 ha użytków rolnych w gospodarstwie – stanowią oni w skali kraju 43,4%. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu ze strukturą gospodarstw rolnych w Polsce ta grupa beneficjentów działania jest słabiej reprezentowana – różnica wynosi 14 pkt. procentowych. Można stwierdzić, że gospodarstwa

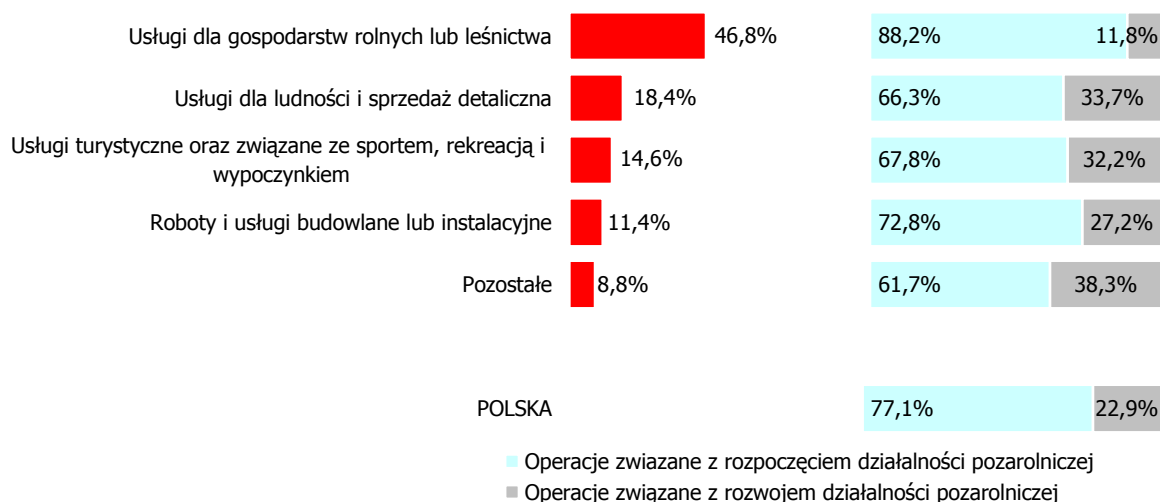
Wykres 8. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych. Źródło: Opracowanie własne

beneficjentów są większe niż średnio w Polsce: 80% gospodarstw beneficjentów mieści się w przedziale 1-20ha podczas gdy w kraju 80% ogólnej liczby gospodarstw stanowią gospodarstwa do 10 ha. Oczywiście struktura gospodarstw beneficjentów działania jest silnie zróżnicowana regionalnie, stanowiąc pewne odzwierciedlenie ogólnego zróżnicowania struktury w kraju [Wykres 8].

3 CHARAKTERYSTYKA WSPIERANEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

3.1 Rodzaj działalności gospodarczej

Jednym z warunków udzielania pomocy beneficjentowi jest podjęcie lub rozwój działalności pozarolniczej zaliczanej do jednej z 12 grup określonych w Programie i przepisach krajowych. W niniejszej analizie dane zagregowano do 5 grup wspieranej działalności pozarolniczej. Wykres 9 ilustruje strukturę inwestycji (dane na podstawie zawartych umów). Jak wynika z przedstawionych danych prawie połowa operacji dotyczy działalności w zakresie usług dla rolnictwa i leśnictwa. Porównując liczbę operacji służących uruchomieniu działalności pozarolniczej z liczbą operacji związanych z rozwojem działalności już prowadzonej stwierdzamy bardzo znaczną przewagę operacji z tej pierwszej grupy (77,1%). Przewaga projektów związanych z rozpoczynaniem działalności pozarolniczej jest szczególnie wysoka w grupie projektów związanych z usługami dla rolnictwa (88,2%).

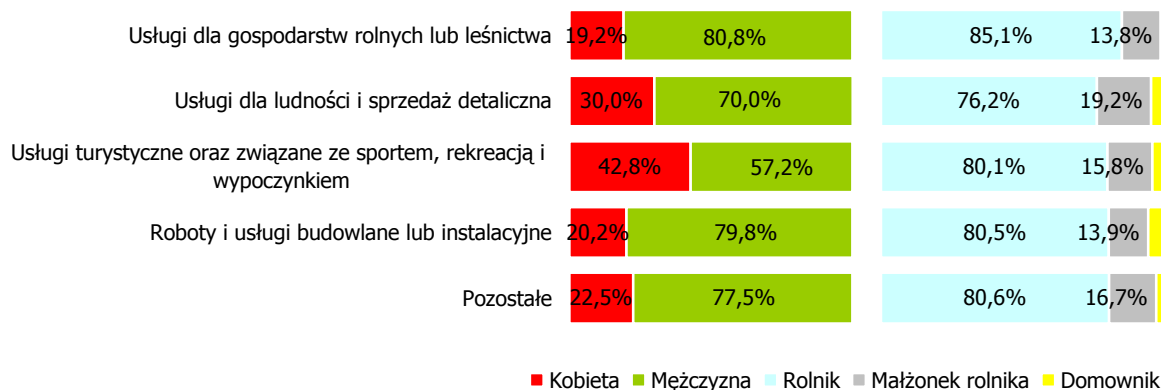

Wykres 9. Rodzaj działalności gospodarczej. Źródło: Opracowanie własne

Analizie poddano również, jaki rodzaj działalności podejmowały różne grupy beneficjentów [Wykres 10]. Zauważamy, że jedynie w grupie operacji związanych z usługami w dziedzinie turystyki oraz sportu, rekreacji i wypoczynku kobiety stanowiły liczną grupę (42,8%) beneficjentów. Nieco silniej niż w skali całego działania (30%) zaznaczył się udział kobiet w realizacji projektów związanych z usługami dla ludności i sprzedażą detaliczną. Natomiast w dziedzinach takich jak usługi dla gospodarstw rolnych (80,8%) oraz budownictwo (79,8%) bardzo silnie przeważają mężczyźni.

Biorąc pod uwagę rolę, jaką osoba będąca beneficjentem pełni w gospodarstwie rolnym stwierdzamy, iż w najpopularniejszej dziedzinie – usług dla rolnictwa, udział osób pełniących rolę kierownika

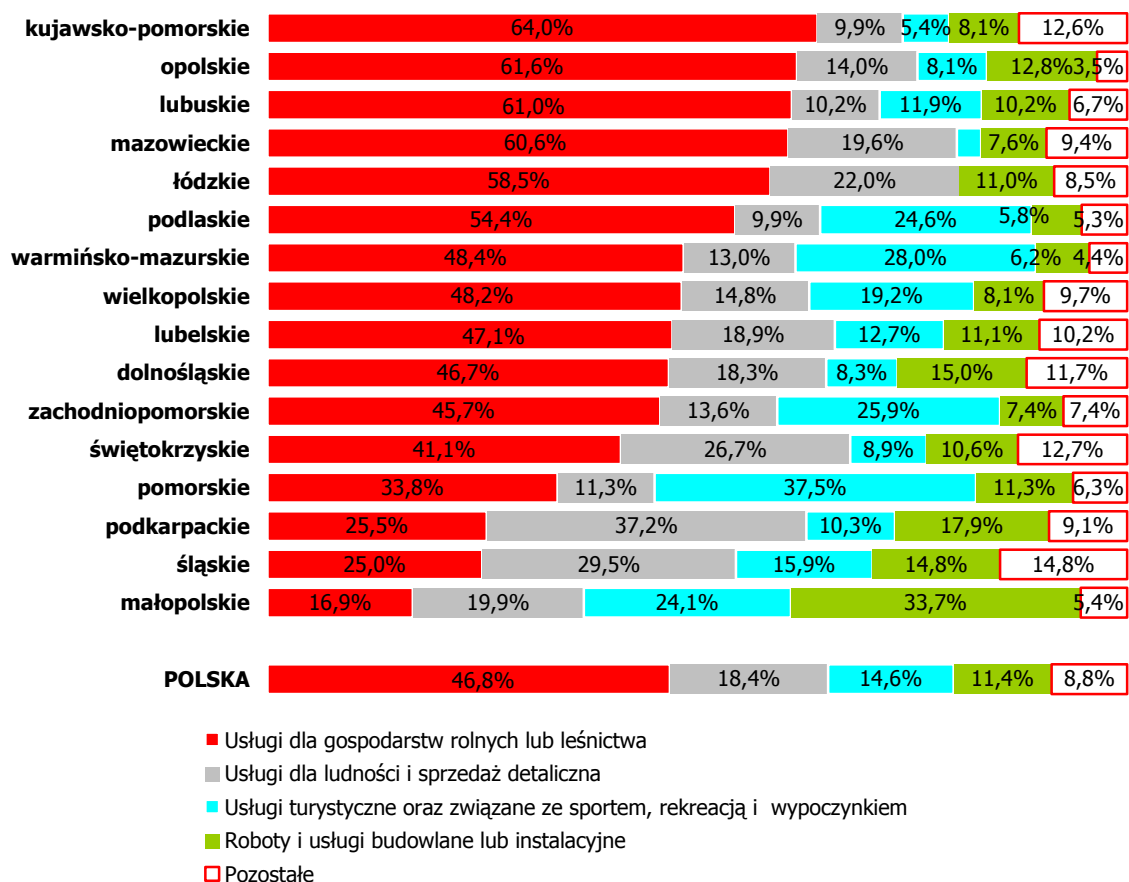
gospodarstwa wynosi ponad 85,1%. Członkowie rodzin rolnika (współmałżonek, domownik) najsilniej reprezentowani są jako realizatorzy projektów z dziedziny usług dla ludności i handlu.

Wykres 10. Rodzaj wspieranej działalności w podziale na płeć i rolę w gospodarstwie domowym.
Źródło: Opracowanie własne

3.2 Rodzaj wspieranej działalności w przekroju regionalnym.

Kolejnym zagadnieniem będącym przedmiotem niniejszego opracowania jest struktura kierunków inwestowania w poszczególnych województwach. Dane na ten temat przedstawia Wykres 11. Jak wynika z powyższych danych, poszczególne województwa charakteryzuje bardzo zróżnicowana

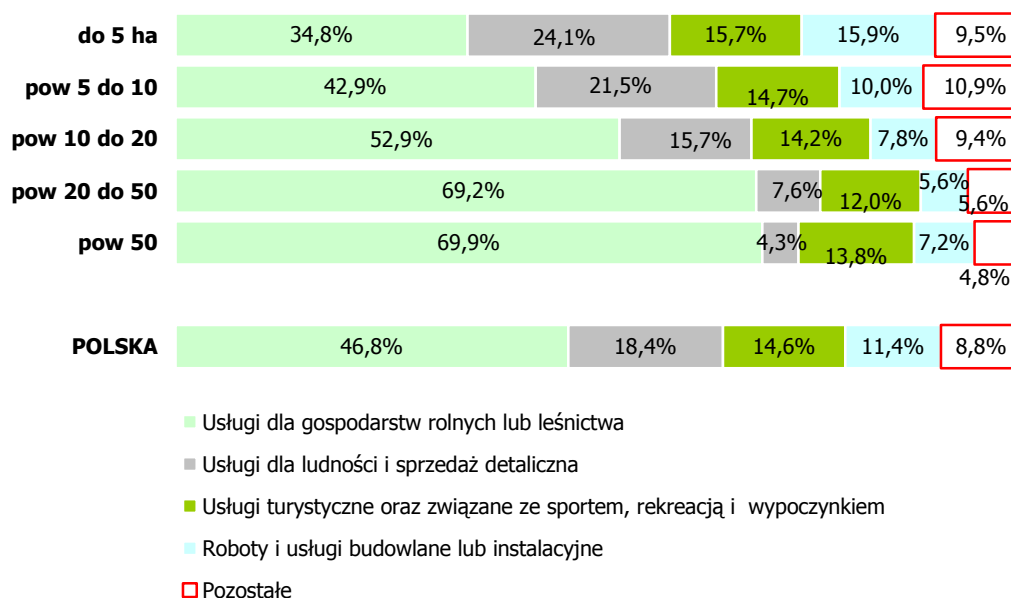

Wykres 11. Rodzaj wspieranej działalności w podziale na województwa. Źródło: Opracowanie własne

struktura rodzajów działalności, w jakie inwestowali beneficjenci. Najpopularniejsza w skali kraju dziedzina – usługi na rzecz rolnictwa lub leśnictwa bardzo wyraźnie dominowała w regionach o dobrej strukturze agrarnej, natomiast najniższy udział operacji z tego zakresu odnotowano w województwach o rozdrobnionej strukturze gospodarstw (małopolskie, śląskie, podkarpackie). Projekty dotyczące działalności turystycznej realizowano najchętniej w województwach będących tradycyjnie miejscem wypoczynku, głównie ze względu na warunki naturalne tj. na Pomorzu oraz w woj. warmińsko-mazurskim. Zwraca też uwagę silne ukierunkowanie na usługi budowlane, jakie obserwujemy w woj. małopolskim. Podsumowując, można stwierdzić, że zainteresowanie poszczególnymi rodzajami działalności gospodarczej, podejmowane w ramach działania jest zbieżne z dotychczasową specyfiką regionów.

3.3 Rodzaj wspieranej działalności a wielkość gospodarstwa

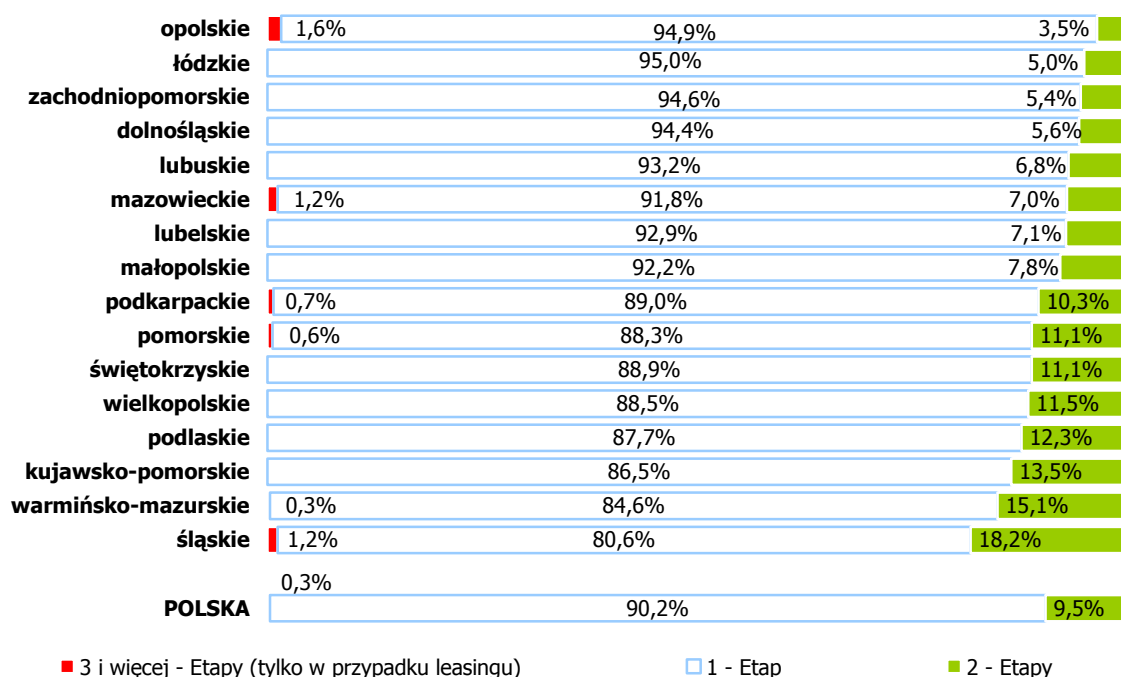
Interesujące wydają się dane dotyczące rodzaju podejmowanych działalności dodatkowych w poszczególnych grupach wielkości gospodarstw. Okazuje się, że rolnicy pracujący w największych gospodarstwach najczęściej podejmowali działalność dodatkową w zakresie usług dla rolnictwa i leśnictwa. Zarówno w grupie gospodarstw o powierzchni 20 – 50 jak i powyżej 50 ha prawie 70 % stanowiły inwestycje tego rodzaju podczas gdy w grupie gospodarstw najmniejszych – do 5 ha podejmowano je w niespełna 35% przypadków, zaś średnia dla kraju wyniosła prawie 47%. Odwrotna tendencja dotyczy działalności handlowej, tu najczęściej inwestowali rolnicy z gospodarstw najmniejszych, a najrzadziej z największych. W pozostałych dziedzinach działalności rolniczej udział projektów jest zbliżony we wszystkich grupach obszarowych gospodarstw [Wykres 12].

Wykres 2. Wspierana działalność a wielkość gospodarstwa. Źródło: Opracowanie własne

3.4 Planowane etapy realizacji operacji w przekroju regionalnym

W toku prac nad określeniem szczegółowych warunków realizacji działania 311 podkreślano konieczność umożliwienia finansowania operacji, które realizowane byłyby przez leasing, co oznaczałoby ich rozliczanie w wielu etapach. Jak widać z zamieszczonych niżej danych, w praktyce wystąpiły pojedyncze przypadki tego rodzaju. Dominowały zdecydowanie operacje jednoetapowe (ponad 90%) [Wykres 13].

Wykres 3. Planowane etapy realizacji operacji. Źródło: Opracowanie własne

4 WNIOSKI

- Biorąc po uwagę dotychczasowe zainteresowanie wsparciem należy przygotować się na ewentualną zmianę kryteriów podziału środków pomiędzy regiony. Kryteria obecne faworyzowały województwa, gdzie występują licznie gospodarstwa o stosunkowo małej skali produkcji rolnej (2-4 ESU). Z analizy wyników widać, iż poważną grupę stanowią gospodarstwa stosunkowo duże, co oznacza, iż w tych gospodarstwach są jeszcze rezerwy siły roboczej i potrzeba dywersyfikacji działalności.
- Działanie w małym stopniu aktywizuje zawodowo członków rodzin rolniczych.
- Beneficjentom działania - czynnym rolnikom najłatwiej jest podjąć działalność dodatkową w dziedzinie, którą znają, stąd też popularność inwestowania w usługi rolnicze. Widać też wyraźnie, iż decydując o kierunku działalności beneficjenci kierują się tradycją regionu.
- Rolnicy podejmujący działalność w zakresie usług rolniczych jednocześnie doposażają swoje gospodarstwo w niezbędny sprzęt oraz poprawiają stopień wykorzystania maszyn już posiadanych.

Opracowanie:

Robert Laskowski

Wydział Oceny i Analiz

Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Akceptacja:

Mieczysław Paradowski

Zastępca Dyrektora

Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi